

Vår bild av det moderna Malmö

Om Allhems Malmöbok 1954 och dess kulturella kontext

KJELL Å MODÉER

1. Bilden och boken

Senhösten 1954, lagom till julhandeln, låg Allhems Malmöbok, omfattande och vacker som en praktbibel, på bokhandelsdiskarna. Åtskilliga år framåt – långt in på 1970-talet – förmedlade detta arbete, *Ett bildverk om Malmö*, en aktuell bild av det moderna Malmö. Bokverket bidrog i hög grad till att ge efterkrigstidens malmöbor en identitet. Idag har malmöborna en historisk distans till det Malmö som boken beskriver. Tiden har successivt förvandlat Malmöboken till ett viktigt kulturhistoriskt dokument. Det gäller inte bara motiven, människorna och deras kontexter. Det gäller också bokens koncept, med dess illustrativa tolkning av sin samtid.

Den reproducerade bilden blev ett viktigt 1900-tals medium. Författaren Erik Lindorm (1889–1941) hade på 1930-talet introducerat beteckningen *Bokfilm*. Han utgav ett antal biografiska arbeten i folie-format där inspirationen hämtades från journalfilmer och andra journalistiska produkter. Historiska personer från Carl XIV Johan, Oscar II och Gustav V till Selma Lagerlöf presenterades med hjälp av bilder (foton) och tidningsurklipp.

Behovet av att med hjälp av ett bildverk ge den moderna industristaden Malmö en identitet hade i slutet av 1940-talet artikulerats genom en motion i stadsfullmäktige. Staden beslöt att utge *Malmö – ett bildverk*, som kom ut på Allhems förlag 1950. Boken gav på ca 100 sidor »en översikt över staden, dess sevärdheter, liv och verksamhet». Men bildverket ville också presentera »malmöbon sådan han lever och verkar». »Kontakten med den omgivande bygden har blivit något av det väsentliga», kunde man läsa på bokens omslagsflik, »ty hur mycket malmöbon sysslar med arbete eller förströelse, påverkas han ändå inte av den hets och oro som brukar präglar storstaden». Fotografen Gunnar Lundh svarade för bildmaterialet och docenten i konsthistoria, sedermera museichefen,

Nils Gösta Sandblad författade en essayistisk kompletterande text, som utgick från Anders Österlings skildring i *Skånska utflykter* av sin barndoms Malmö. »Anar vi i Anders Österlings skildring», frågade sig Sandblad, »att småstaden just var i färd med att spränga sina gränser, utgjorde denna sprängning i själva verket endast ett nytt led i en kontinuerlig utveckling, som sträcker sig tillbaka genom århundraden.» Det var den expanderande industristaden och dess »våldsamma» utveckling som boken ville fånga, samtidigt som fortfarande bilden av småstaden och dess plats i det omgivande landskapet kom till uttryck. Sandblad sammanfattade sin karaktäristik av efterkrigstidens Malmö med följande ord:

Slätten och havet bestämmer stadens fysionomi. De ger stadsbilden dess prägel, de ger näringslivet dess karaktär och de manar i malmöbons sinne fram goda egenskaper, traditionskänsla, framåtanda, trygghet, vakenhet. Malmöbon är med trivselns alla band knuten vid den miljö, där han hoppas att hans 'barn en gång få bo', och där hans 'fäder sova under griftehällen'.

Malmö – ett bildverk från 1950 kan sägas vara embryot till det betydligt mer omfattande bildverket 1954. Det omfattade ca 500 sidor och utgavs i en ny bokserie, Allhems bildböcker, som ville introducera något nytt inom denna bildboksgenre. Här presenterades inte bara aktuellt utan också historiskt material om de beskrivna landskapen och städerna. Reproduktioner av historiskt bildmaterial (målningar, teckningar, gravyrer, litografier) följdes av hundratals nytaga fotografier »av landskapstyper och samhällen, folk och näringsliv».

Malmöboken 1954 ger också på ett helt annat sätt dynamisk bild av Malmö. För Gunnar Lundh och Nils Gösta Sandblad stod kontinuiteten i utvecklingen i centrum. I Malmöboken 1954 ställs tradition och modernitet mot varandra. Boken speglar motsättning och samverkan i en homogen men ändå segregerad stad. Boken exemplifierar på ett intressant sätt Max Webers problemorienterade syn på historieforskningen med ständigt nya tolkningar av problemens kognitiva kontexter. Genom att se på polära motsatser i historiska förlopp och strukturer får vi en förklaring till dynamiken i det historiska skeendet. Max Weber såg generellt sett en sådan polaritet i den europeiska stadens historia; nämligen polariteten mellan den tradition, som visar stadens privilegierade rätts- och kulturförhållanden, och den allmänna både moderna positiva rätten och den universella naturrätten.

2. Bilden av den moderna traditionen

Under efterkrigstiden blev denna motsättning i den segregerade industrialiserade och urbaniserade storstaden Malmö allt synligare. Även om Malmö expanderade var emellertid begreppet storstad inte ett självskrivet epitet. I en bildtext i Malmöboken 1954 antyds att man kunde uppleva storstadskänslan på Södergatan »mellan Ohlssons hörna vid Stortorget och Bekås vid Gustaf Adolfs torg».

Här flyter strömmen av folk och fordon stridast, hit är köpenskapen koncentrerad, här trängs små fina specialbutiker med högröstade varuhus, här ligger premiärbiografer och restauranger och banker. Här kan man nästan inbilla sig att Malmö är en smula storstad.

Stadens kulturella borgerliga djupstrukturer finner vi exempelvis i Amaranterbaler och Knutsgillen – ja, till och med i de kring sekelskiftet 1900 bildade nya moderna alternativa kulturföreningarna för borgerlighetens kvinnor: *Malmö Damsällskap* och *Malmö kvinnliga Läs- och Biblioteksällskap*. Också Rotarys huvudklubb – under många år med säte på Hotel Savoy – utvecklades till ett växthus för aktuella diskurser för stadens traditionsrika borgerskap.

I den moderna staden fick dessa djupstrukturella fenomen sin plats i den samtida alternativa modernismen, som inte bygger på traditioner utan på att riva ut det gamla och bygga nytt. Den alternativa modernismens arkitekter ägnade sig inte av totalsanering av citykärnor. De ritade inte nybyggnation i Gamla stan, innanför de finkulturella vallgravarna. De konstruerade funktionella förstäder. Och detta koncept byggde inte på en traditionell finkultur utan på en modern populärkultur med både Folkets Park och Malmö stadion som nya tydliga arenor.

Kanske kan Malmöboken med en sådan tolkningsmetod hjälpa oss att problematisera en forskning om staden Malmös nära förflutna? I dag hjälper oss Malmöboken som en historisk artefakt att förhålla oss till efterkrigstidens modernitet. Vi märker i vår analys av boken att vi har fått ett nytt förhållningssätt till det moderna – oavsett om vi definierar oss som postmodernister eller senmodernister. På 1950-talet fanns inte något reflektivt förhållningssätt till moderniteten. Nationalstatens identitet var okränkbar. Allt utanför nationalstatens gränser tillhörde det främmande. Religionsfrihetslagstiftningen 1951 handlade exempelvis mer om en frihet från den svenska statsreligionen än en frihet att utöva i det närmast obefintliga sk. »främmande religioner».

I dag har vi fått ett helt nytt förhållningssätt till det lokala i förhållande till det globala (»Haur du sitt Malmö, haur du sitt varden!») och till det nationella i förhållande till både det internationella (Öresundsbron) och det överstatliga (EU).

3. Allhems landskapsböcker – och Malmöboken 1954

Malmöboken ingick således i en av Allhems mest uppmärksammade bokserier, »bildböckerna» eller landskapsböckerna. I recensionerna framhölls att de framstod som vår tids motsvarighet till Erik Dahlbergs *Svecia antiqua et hodierna*. Sammanlagt utkom 30 volymer under tiden 1950–76; utöver de svenska landskapen fick också städerna Lund, Malmö, Uppsala, Göteborg och Stockholm egna volymer. Landskapsböckerna blev under decennier en reklampelare för Allhems förlag. Den första volymen 1950 var ett bildverk om Lund, sist kom boken om Ångermanland 1976. Köpenhamnsboken med samma upplägg utkom 1967. Den bör också räknas till samma serie. Totalt omfattade hela serien 17 180 sidor med 22 643 bilder – allt enligt chefredaktören S. Artur Svenssons uträkning.

Rikt illustrerade redovisningar av varje landskaps konst- och kulturhistoria balanserades mot en aktuell fotografisk dokumentation av det moderna samhällets institutioner och aktörer. Erik Liljeroth var förlagets fotograf. Han for land och rike runt för att hitta lämpliga motiv. Alla fick inte plats i böckerna. Cirka 11 000 av de omkring 15 000 foton han tog för bildverken användes för publicering. Totalt omfattar det fotografiska bildmaterialet från produktionen av landskapsböckerna 700 000 bilder, vilka i dag finns i Nordiska museets samlingar. Också beträffande Malmöboken räckte utrymmet inte till för alla de bilder redaktionen önskade få med. Fotografierna valdes »ur en många gånger större skörd av bilder tagna 1953–54». Och det var inte de fotografiska egenskaperna som bestämde urvalet, »avgörande har istället varit att bilden haft något väsentligt att berätta om Malmö».

Av alla landskapsböckerna blev den nära 500 sidor omfattande storvolymen om Malmö det bildverk som Einar Hansen var mest stolt över. Julen 1954 blev det hans julgåva till många av hans vänner.

4. Hjalmar Gullberg – stadens näktergal

Varje volym av landskapsböckerna inleddes med en kulturprolog. En känd skönlitterär författare »med dokumenterat sinne för sin hembygd» fick skriva en inledning. Det blev lyriska prologer, som i volymen om Skåne framfördes av Anders Österling, i den om Malmö av Hjalmar Gullberg, Uppland porträtterade

des av Jan Fridegård och Ångermanland av Birger Norman. »Trots frånvaron av lyriska meriter har på motsvarande sätt prins Bertil medverkat i Hallandsboken och Tage Erlander i volymen om Värmland» noterade S. Artur Svensson.

I Malmöboken skrev Hjalmar Gullberg den poetiska inledningen under rubriken *Tonfall från Malmö*. Han presenterades på omslagets insidesflik som »på sitt alldeles speciella sätt Malmös stämma i världen». Själv presenterade han sig som »granne omväxlande till hammarslagen från Kockums verkstäder och till fabriksvisslorna från Carl Lunds och Mazettis». Han legitimerade sitt eget malmöitiska tonfall med en hänvisning till La Rochefoucauld: »Födelsebygdens tonfall ..., dröjer kvar i vårt sinne och vårt hjärta likaväl som i vårt språk.» »Att tonfallet från Malmö med envis efterhängsenhet dröjer kvar i hans läte var gång han öppnar munnen får åtminstone den veta som från Södra Förstadsgatan går ut i världen.» Det tonfall som dominerade Hjalmar Gullbergs uppväxt var »vardagens strävsamma olat». Den »ringde i hans öron, hårt och effektivt». »Hans uppväxtår kom att sammanfalla med fädernestadens häftiga övergång från ett sista småborgerligt århundrade till den maskinella tidsåldern; idyllens mjölktdänder föll av för båda på en gång». Gullberg betonade att industristaden Malmös tonfall präglades av »molltonen i stadens merkantila signaturmeli». »Näring åt hjärtats onyttiga drömmar åtog man sig inte att tillhandahålla. I alla frågor förstod man att lugnt och sansat vädja till förnuftet, men ovanligt litet fanns i denna miljö som talade till skönhetssinnet. De gamla familjerna med klingande namn i stadens kommersiella historia hade byggt sig ståtliga gårdar och hus; deras insats för kulturen i övrigt måste betraktas som förvånansvärt klen. På diktens Skånekarta var Malmö staden utan traditioner.» Med sin kritik av bristen på skönhetsvärden kontrasterade akademiledamoten Gullberg i boken med en kontrapunkt och paradox, näktergalens sång i Malmö parker. »Sådan sång, besläktad med tonen från himlen om vilken psalmen säger att den aldrig förstummas – vem kunde ana att skulle komma från Malmö?» Med hjälp av denna metaforiska paradox frågar han avslutningsvis, vilka tonfall ska »dröja kvar i vårt sinne och vårt hjärta» när vi tagit till oss det bildspråk som boken talar »till vårt öga»?

Därpå följde en rikt illustrerad kulturhistorisk populärvetenskaplig exposé genom stadens historia, där bildmaterialet inte bara kompletterade de namnkunniga malmöhistorikerna Lennart Tömnars och Olle Helanders texter utan också med stadsarkivarien Leif Ljungbergs bildtexter levde sitt eget liv. Både Tömnar och Helander var redan vid denna tid engagerade i det stora projektet

Malmö stads historia, som började planeras just 1954 och sedan mellan 1971–1994 utkom i åtta band.

Den som identifierade och redigerade det äldre illustrationsmaterialet var Allhems egen chefredaktör S. Arthur Svensson. Han var mycket angelägen om att lyfta fram hittills opublicerat konstmaterial. Ett uppslag med två oljemålningar harmonierar särskilt väl med Gullbergs tonfall. Uppslaget visar på vänstersidan en bild av ett sammanträde med sällskapet Heimdall. Det är konstnären Fritz Kärffves målning av en föreningssammankomst i Bricollsalen i restaurang Stadt Hamburg 1921 med ett närmre 40-tal ledamöter av trogna »kulturväktare i Malmö-Lund» avbildade på tavlan. Högersidan domineras av Jonas Åkessons färgstarka, år 1927 färdigställda, monumentalmålning av officerskåren vid det samma år nedlagda Kronprinsens husarregemente. Den bilden finns fortfarande att se på Malmö museum. Alltså ett par kollektivbilder av två elitistiska och aristokratiska (manliga!) miljöer med rötter i malmöitiska traditioner i Max Webers mening. Inför dessa två bilder anar man en gemensam regional påverkan, nämligen Peder Severin Krøyers monumentala storverk *Et mode i Videnskabernes Selskab* från 1897, placerat i akademins mötessal på H.C. Andersen Boulevard i Köpenhamn.¹ Denna typ av kollektivmålningar tillhörde en tradition som med sina konstruerade uppställningar under mina år på 1950-talet möjligen hade sin innovativa motsvarighet under efterkrigstiden i de årliga klassfotona under skolåren av det uppväxande släktet. I Allhems Malmöbok tillhörde denna bildgenre traditionen och kulturhistorien. Efterkrigstidens barngenerationer synliggjordes, som vi kommer att finna, på andra ställen i boken.

Till bokens kulturella anslag hörde också en svit Malmöbilder i kol och blyerts av malmökonstnärerna Hjalmar Asp och Kr. I. Anderberg, *Från Lundavägen till Limhamn*, reproducerade med hjälp av då modern offset-teknik på Allhems litografiska anstalt.

5. Det fotografiska ögat

I övergången från tradition till modernitet stod alltså det fotografiska illustrationsmaterialet. Leif Ljungberg hade valt ut och kommenterat ett antal »gamla kamerabilder ur Malmö musei och Stadsarkivets i Malmö samlingar». De äldsta, då ca 90 år gamla, fotografierna härrörde alltså från 1860-talet och framåt, de

ungsta i denna samling var från Baltiska utställningen och Trekungamötet 1914.

Mot traditionen stod Erik Liljeroths ca 300 nytagna fotografier från skilda miljöer och av ett stort antal aktörer. De presenterades under rubriken *Malmö av i dag* med ett foto föreställande ett barn som betraktar Carl Milles' staty *Pegasus och människan*, vilken 1950 inköpts av Malmö Försörjnings- och Planteringsförening och donerats till staden. Redan 1954 betraktades Pegasus-statyn som en inarbetad symbol för staden.

Erik Liljeroths bildskildring framstår i sin helhet i dag som en unik efterkrigsdokumentation av industri- och handelsstaden Malmö, där journalisten på Sydsvenska Dagbladet Bertil Widerbergs ofta fyndiga men inte sällan både affekterade och konstruerade bildtexter ibland på ett närmast surrealistiskt sätt bröt med tidsandan. Widerberg var en journalist som visserligen hade båda fötterna i traditionen men som samtidigt detaljrikt med sitt öga – både realistiskt och surrealistiskt – registrerade de bilder han kommenterade.

På samma sätt som fotografen Otto Post² på 1860-talet från väktarrummet i S:t Petri kyrktorn hade beskrivit Malmö ur ett »fågelperspektiv» slog Erik Liljeröth med sina malmöfotografier an samma introduktionsackord. En bättre anknytning till det historiska avsnittet är svårt att föreställa sig. Med hjälp av teleobjektiv fick betraktaren i en 360-gradig bildsvit från det medeltida utsiktstornet blicka ut över det moderna Malmö. Denna bildsvit följdes av en motsvarande modern utsiktspunkt: Kyrktornet i S:t Johanneskyrkan, I dag 2012 Malmös mittpunkt vid metrostationen Triangeln. Här ser vi ut över det moderna Malmö med Södervärns vattentorn i söder, Triangeln mot Davidshallsbron i norr och i öster mot Friisgatan och samtidigt ett perspektiv i nordöst ut mot korsningen av Amirals- och Föreningsgatorna.

Nästa perspektiv ställde det gamla Malmö mot det moderna, imperfekt mot presens. Under rubriken *Det gamla Malmö* får man med Liljeroths foton uppleva livet bakom Stortorget's representativa fasader. Först förs man ned i stadsarkivet i rådhuskällaren, där stadsarkivarien Leif Ljungberg vakade över arkivets skatter samtidigt som han skapade en inspirerande miljö för stadens historieforskare. Från rådhuskällaren fördes man upp till representationslokalerna, Knutsalen och Landstingssalen, där inte bara Knutsgillet's rituella knutsbal dokumenterades utan också Malmö nations nyårsbal, där nationsinspektorn Hans Ruin på en bild presiderade under Cederströms Magnus Stenbocks-tavla omgiven på honnörsbordet av bland andra borgmästaren Munck af Rosenschiöld och stads-

Både historiens och framtidens metaforik samsas på detta foto av Erik Liljeroth. Det Flensburgska renässanshuset från 1590-talet dominerar bilden och ger fortfarande historisk karaktär åt Södergatan. På det här fotot från tidigt 1950-tal får en äldre kommunikationsteknik i form av en skottkärra konkurrens av en mera modern och storstadsaktig på väg in i bilden till vänster: Spårvagnen. Här Linje 1 på väg från Rosengårdsstaden mot Lundavägen. Och mitt i bilden efterkrigstidens moderna teknikikon: Den svenska folkbilen i välfärdssamhället: Volvo PV 444, enligt reklamen »En svensk skönhet!» © Nordiska museet.

fullmäktiges ordförande S A Johansson. Men det gamla Malmö visade inte bara upp sina historiska fasader och sina borgerliga ytor. Här visar man också upp det slitna Malmö med slumartade gårdsmiljöer med lekande barn: *Oliver Twist* och *David Copperfield* i Malmö.

Alla viktiga samhällsaktörer i denna generation av malmöbor, *Höga vederbörande*, från landshövding till polismästare är dokumenterade. Också industri och hamnstaden Malmö presenteras på ett positivt och attraktivt sätt.

»Ära den som äras bör», skrev Bertil Widerberg som introduktion till kapitlet *Industri och hantverk*. Av hantverken visades både bokbinderi och spettkaksbageri, tobaksfabrikens cigarrtillverkning och Mårtenssons paraplyfabrik upp. Likaså alla de stora industriflaggskeppen för femtio år som sedan dess har i dag gått i graven: Kockums med Gösta Lundeqvist, Skånska Cement med Ernst Wehtje, Addo, Kürzels, MAB & MYA, Malmö Strumpfabrik, Gyllene Gripens skofabrik.

Men av industrimagnaterna saknar man en: Einar Hansen. För 1950-talets malmöbor var detta inget märkvärdigt. Allhem och Einar Hansen fanns i Malmö utan att synas. »Av Malmös företagare saknades dock bilden av den, som betyder något av det bästa och mest, inte minst för konst och kultur», skrev Ragnar Josephson när han fått boken som julgåva 1954. »Men även utan bild är Du närvarande i Dina sällsynt vackra böcker».

6. Modernitetens ackord: Traditionen mot framtiden

Det genomgående ackordet i fotodokumentationen ställer traditionen mot framtiden. Det är det nya Malmö, framtidstaden, som utgör det kraftfulla ackordet. Här syns många barnvagnar, lekande barn, barn med hundar, barn som åker spårvagn, och de som läser böcker på stadsbiblioteket och serietidningar på gatan (!), barn på besök på Malmö museum och i Folkets park, barn på cirkus, barn i söndagsskola, barn i moderna skolmiljöer i klassrum och på »skolbarnsbespisningen». Skolmiljöerna visade inte bara på Latinskolans manliga studerande och nykläckta studenter utan också på Hermods Korrespondensinstitut, Tekniska läroverket, och Malmö sjöbefälskola. Den 1948 invigda tandläkarhögskolan fick stort utrymme och allmänna sjukhuset exemplifierades med sina två betydelsefulla ikoner på 1950-talet, medicinprofessorn Jan Waldenström och kirurgen Helge Wulff.

Klassmotsättningarna i det segregerade Malmö utgör ett klangrikt ackord i Malmö-boken. Flera foton visar barn som leker på gårdar och i portgångar i slumartade delar av Gamla stan. Journalisten Bertil Widerberg, som skrev bildtexterna konstaterade: »Det är framför allt barnen man tänker på vid bostadsplaneringen i det moderna Malmö. Mörka gårdsschakt och solfattiga gator finns ännu på sina håll som enda lekplatsmöjligheterna. Men saneringen går raskt framåt.» – Foto: Erik Liljeroth. © Nordiska museet.

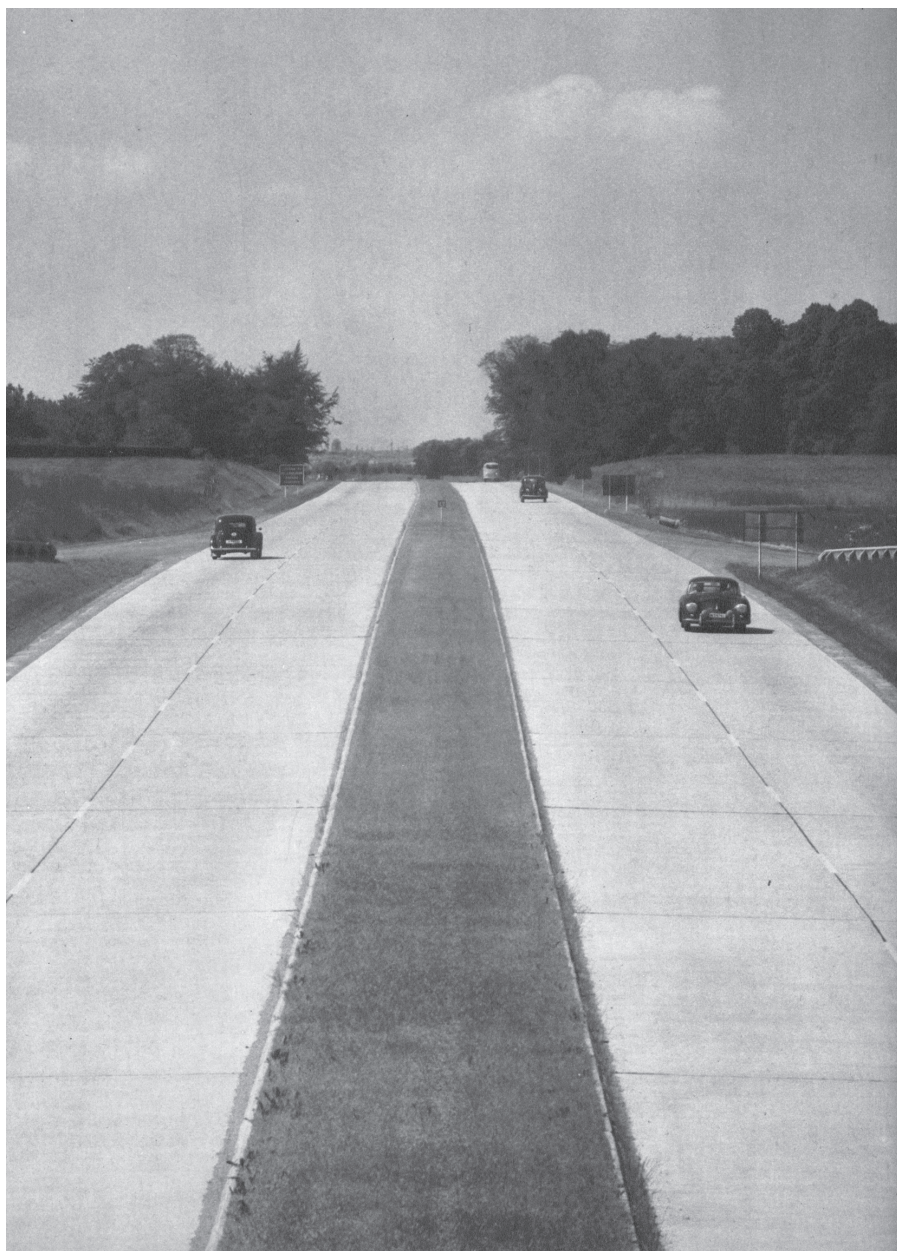
Fortfarande 1954 fick också de religiösa uttrycken sin beskärda del av den fotografiska identiteten. 1951 hade Sverige som nämnts fått sin första religionsfrihetslagstiftning med den lika viktiga rätten för medborgaren att avstå från religion. Det perspektivet ser man inte så mycket av i Malmöboken. Inte bara S:t Petri utan också Frälsningsarmén och dess slumverksamhet, passar in i det dynamiska konceptet tradition och social omsorg.

7. Andlig odling

Det malmöitiska kulturlivet fick sin beskärda del. Kulturesteten Bertil Widerberg inledde kapitlet om *Andlig odling* med två citat, båda från 1900-talet men med ett halvsekel mellan dem. Anders Österlings beskrivning av Malmö som ett samhälle »som var förkrossande likgiltigt för den tillfälligheten, att det gick en ung man i Kungsparkens gånger och vigde sig åt diktens kall»³ kompletterades av en beskrivning av K.A. Adrup hämtad från Dagens Nyheter den 1 augusti 1954 (!): »Malmöbon har inte mycket till övers för besjälade ting. Han tror på handel och sjöfart, på snurrande hjul och goda avslut och en sommarvilla i Falsterbo». I retrospektiv var det en schablonbild som hade sina tydliga motkrafter. De kom också till uttryck i Malmöboken genom ett uttalande av borgmästaren Thomas Munck af Rosenschiöld: »Stadens kulturella ambition har blivit ganska sent väckt».

Med Malmö stadsteater, stadens utropstecken som folkteater i Per Lindbergs mening, stod färdig mitt under brinnande krig 1944 och fick sin prolog skriven av Hjalmar Gullberg. I Malmöboken fick teatern stort utrymme med över tio sidor. Boken utkom under teaterns storhetsperiod då Lars Levi Laestadius var teaterdirektör och Ingmar Bergman verkade som regissör och konstnärlig rådgivare. Det inledande uppslaget är magnifikt balanserat, med Bror Marklunds Thalia-skulptur till vänster, vid vars fötter fem kvinnliga teatergarderobiärer sitter och sticker under pågående föreställning, och på högeruppslaget fyra kvinnliga balettdansöser i fonden med en viril ryggtavla av en dansör i toreadorklädsel. Det var konstnärliga bilder som visade på realism och verklighetsflykt i en sällsam kombination.

Radiochefen Gunnar Ollén och Radiotjänsts Malmöavdelning fick ett uppslag – detta var före TV-åldern och innan malmöikonen Lasse Holmqvist hade gjort entré. Också konstlivets företrädare inklusive Skåne konstförening syn-

Malmö förbereder sig för framtiden. 1900-talet var bilens århundrade, och i Sverige europeiserades bilismens infrastruktur åren efter andra världskriget. Medan Malmö-boken planerades färdigställdes *autostradan* mellan Malmö och Lund, vilken invigdes av prins Bertil den 8 september 1953. Det är fortfarande vänstertrafik på de i det närmaste tomma vägbanorna vid Krone-torp. – Foto: Erik Liljeroth. © Nordiska museet.

liggjordes. Och av stadens samtida konstsamlare framträder två profiler, mecenaten Thekla Edstrand och målaren Henning Malmström med sin antiksamling.

8. Epilog: Framtidstro – utan terrorhot

Det avslutande kapitlet I Malmöboken bär titeln *Året i Malmö*. Mot kapitlet titelsida står en sommarbild från den nyinvigda motorvägen Malmö – Lund. Fotografen har stått på bron vid Kronotorpsavfarten. Stadsprofilen syns vid horisonten, vänstertrafik råder och fyra (!) bilar rullar över betongvägbanorna. Personbilen som symbol för den moderna människans frihet, »autostradan» som vägen mot framtiden, storstaden som möter omlandet. Bilden andas framtids-optimism.

Det avslutande kapitlet präglas av samma entydiga men monumentala anslag. Bilden av den moderna småbarnsfamiljen, »mamma, pappa barn» på promenad i söndagskläder. Mamma i slimmad vådräkt, pappa i kostym, vit skjorta och slips, och det leende barnet sitter på knä i stickade kläder i sin sittvagn. Det är den moderna 1950-talsfamiljen som kommer oss till mötes. Första maj-tågets röda fanor kompletterades med parollen »Atomkraften: för fredligt framåtskridande». Widerberg karaktäriserar samtidens förstamajtåg som »ett folknöje». Också det avslutande kapitlet präglas av barn- och ungdomsbilder, av vår- och sommarbilder, men också av luciataåg på Amiralen och ystra vinterlekar i »Himlabacken». Det är en bild av harmoni och välfärd – trots att höstbilderna med fauna löv från parker och kyrkogårdar har ett elegiskt anslag. Bachfugan tonar ändå ut i ett majestätiskt durackord. Här är vi långt ifrån Sovjetunionens gulager, Koreakrig och de amerikanska sydstaternas raskravaller. Realismen är idylliskt porträtterad i 1950-talets Malmöbok.

Sedan detta föredrag hölls har en ny malmöbok utkommit. Kulturjournalisten Per Svensson har nyligen tecknat en osentimental bild av vår tids Malmö.⁴ Enligt Per Svensson är dagens Malmö en stad utan minne, där alla känslor och identiteter ryms utom sentimentaliteten. Där är ett samhälle där man lätt kan skapa sig själv, till skillnad från i den trögt borgerliga huvudstaden.

Men kontexten ett drygt halvsekel efter Malmöboken 1954 har dramatiskt förändrats. Cyklar, cement och Chicago är namnen på kapitlen i Svenssons bok. När det gäller kapitlen cyklar och cement finns det en kontinuitet i skildringarna, men Svenssons sista kapitel om brottsligheten i Malmö som ett Chicago

demonstrerar de mentala skillnaderna. Man frestas avsluta denna presentation med schablonformuleringen att »det var bättre förr». Det är nog – trots allt – mer rättvisande att formulera avslutningsackordet med formuleringen: »Det var annorlunda förr».

Noter

¹ Asger Lomholt, »Et møde i Videnskabernes selskab» *P.S. Krøyers maleri og dets tilblivelse*, Ejnar Munksgaard i kommission, København 1954.

² Bertil Widerberg, *Kameran minns: Fotografi i Malmö 1843–1870*, Sydsvenska Dagbladets årsbok 1963, 166.

³ Anders Österling, *Skånska utflykter*.

⁴ Per Svensson, *Malmö världens svenskaste stad: en oauktoriserad biografi*, Weylers förlag 2011.

Föredraget hållet i Himdall den 1 november 2005.